

HCS D

**Human capital and social
development.**

2025 – volume 15, issue 3

Inson kapitali va ijtimoiy rivojlanish jurnali.

2025 – 15-jild, 3-son

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM FAN VA**INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI****SHAROF RASHIDOV NOMIDAGI SAMARQAND DAVLAT****UNIVERSITETI****Inson kapitali va ijtimoiy rivojlanish jurnali****Journal Human capital and social development****Журнал Человеческий капитал и социальное развитие****Jurnali****15-jild, 3-son (iyun) 2025.****Jurnal 2021-yilda tashkil topgan.****Davriyligi: har ikki oyda**

Davriy nashirning rasmiy nomi: “Inson kapitali va ijtimoiy rivojlanish”-“Human capital and social development”-“Человеческий капитал и социальное развитие” O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 19.05.2021 sanada berilgan №1179 guvohnomasi bilan ro‘yhatdan o‘tgan.

Junal: O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2023-yil 30-noyabrdagi 342/3-son qarori bilan tasdiqlangan Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) Ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yhatiga kiritilgan.

Jurnal asoschilari: Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Inson resurslari va mahalla tarqqiyotini boshqarish instituti.

Nashr etuvchi: SamDU tahririy-nashriyot bo‘limi.

Xalqaro indeksi: ISSN 3030-3672

Tahririyat telefoni: +998 (94) 283 56 78, +998 (90) 502 13 03

Pochta manzili: 140104, Samarqand shahar., Universitet xiyoboni, 4

Web-sayt: www.hcsd.samdu.uz.

E-mail: muhridinrabbimov@gmail.com

«INSON KAPITALI VA IJTIMOYIY RIVOJLANISH»
«HUMAN CAPITAL AND SOCIAL DEVELOPMENT»
«ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ И СОЦИАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ»
JURNALI

Bosh muharrir: t.f.d., prof. Xalmuradov Rustam Ibragimovich

Bosh muharrir o‘rinbosari: i.f.d., prof. Arabov Nurali Uralovich

Kotib: PhD, dots. Nasimov Ikrom Xusanovich

Texnik muharrir: assistent., Rabbimov Muxriddin Musoqul o‘g‘li

TAHRIRIYAT KENGASHI

O‘zFA akademigi, i.f.d., prof. Abdurahmonov Qalandar Xodjayivech

O‘zFA akademigi, i.f.d., prof. G‘ulomov Saidaxror Saidaxmedovich

DSc, professor Daler Mirpochoyev (Iqtisodiyot va savdo instituti, Tojikiston)

PhD, professor Arindam Banik (Xalqaro menejment instituti, Hindiston)

PhD, professor Jiye Li (Sian Jiatong universiteti, Xitoy Xalq Respublikasi)

PhD, professor Bayong Van Li (Yongnam universiteti, Janubiy Koreya)

PhD, professor Vonyong Li (Yongnam universiteti, Janubiy Koreya)

PhD, professor Yan Patterson (Kvinslend universiteti, Avstraliya)

PhD, dots. Djurakulov Shoxrux Davronovich (SamDU)

i.f.n., dots. Yuldashev Shamsiddin Qiyomiddinovich (SamDU)

i.f.n., dots. Nizamov Axtam Numonovich (SamDU)

i.f.n., dots. Bozorov Berdimurod Ulug‘murodovich (SamDU)

i.f.n., dots. Boboqulov Bahromqul Mamatkulovich (SamDU)

i.f.n., dots. Usmonova Dilafruz Karshiyevna (SamDU)

i.f.n., dots. Alibekova Saodat Lapasovna (SamDU)

PhD, dots. Ulug‘murodova Nodira Berdimuradovna (SamDU)

PhD, dots. Sharifov Shuhrat Saidahmadovich (SamDU)

PhD, dots. Bakayev Ziyovuddin Toshbolta o‘g‘li (SamDU)

PhD, dots. Karjavova Xurshida Abdumalikovna (SamDU)

PhD, dots. Mansurova Nargiza Shamsiddinovna (“Ipak yo‘li” turizm va madaniy meros xalqaro universiteti)

PhD, dots. Djalilov Faxriddin Azimovich (SamDU)

PhD, dots. Boltayev Burxon Sadinovich (SamDU)

PhD, dots. Maxmudova Mohinur Ravshanbekovna (SamDU)

ELEKTRON TIJORATNING RIVOJLANISHI VA UNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI

Sh.U.Tashmatov

Samarqand iqtisodiyot va serves instituti, Samarqand, O'zbekiston.

OPEN ACCESS

HCSD

Correspondence

Tashmatov Sharaf Urokboyevich

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
doktoranti

Email: sh.tashmatov@gmail.com

Tel: +998933353216

Received: 16 May 2025

Revised: 26 May 2025

Accepted: 26 June 2025

Published: 30 June 2025

Funding source for publication:

Samarkand State University.

Publisher's Note: HCSD stays neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.

Copyright: Journal Human capital and social development © 2 by Samarkand State University is licensed <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

Annotatsiya: Ushbu maqolada elektron tijoratning global va milliy iqtisodiyotdagi o'rni, rivojlanish tendensiyalari hamda unga ta'sir etuvchi omillar tahlil qilingan. Elektron tijoratning shakllanish tarixi, nazariy asoslari va turli olimlar bergan ta'riflar ko'rib chiqilgan. Shu bilan birga, elektron savdo jarayonlari, uni tashkil etish bosqichlari va yangi texnologiyalarning (BNPL, blokcheyn, sun'iy intellekt, virtual va kengaytirilgan reallik, bulutli xizmatlar, zamonaviy to'lov texnologiyalari) ta'siri yoritilgan. O'zbekiston misolida elektron tijoratning hozirgi holati, "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida amalga oshirilayotgan islohotlar, milliy bozordagi ommaviy marketpleyslar hamda mavjud muammolar (logistika, kadrlar yetishmasligi, ishonchsizlik va infratuzilma cheklanishlari) tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: elektron tijorat, raqamli iqtisodiyot, onlayn savdo, internet platformalar, sun'iy intellekt, blokcheyn, virtual reallik, bulutli texnologiyalar, to'lov tizimlari, marketpleys, Raqamli O'zbekiston – 2030.

ЭЛЕКТРОН ТИДЖОРАТНИНГ РИВОДЖЛАНИШИ ВА УНИНГ ЗАМОНАВИЙ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ

Аннотация: В статье рассматривается роль электронной коммерции в мировой и национальной экономике, её тенденции развития и влияющие факторы. Анализируются история формирования, теоретические основы и различные определения электронной торговли, предложенные учёными. Также раскрываются процессы электронных сделок, этапы их организации и влияние современных технологий (BNPL, блокчейн, искусственный интеллект, виртуальная и дополненная реальность, облачные сервисы, современные платёжные системы). На примере Узбекистана изучается текущее состояние электронной коммерции, реформы в рамках стратегии «Цифровой Узбекистан – 2030», работа ведущих маркетплейсов, а также существующие проблемы (логистика, нехватка кадров, недоверие потребителей и ограниченность инфраструктуры).

Ключевые слова: электронная коммерция, цифровая экономика, онлайн-торговля, интернет-платформы, искусственный интеллект, блокчейн, виртуальная реальность, облачные технологии, платёжные системы, маркетплейс, Цифровой Узбекистан – 2030.

DEVELOPMENT OF ELECTRONIC COMMERCE AND ITS MODERN TENDENCIES

Annotation: The article analyzes the role of e-commerce in the global and national economy, its development trends, and influencing factors. The historical formation, theoretical foundations, and various scholarly definitions of e-commerce are reviewed. In addition, the processes of electronic trade, its organizational stages, and the impact of modern technologies (BNPL, blockchain, artificial intelligence, virtual and augmented reality, cloud services, and payment innovations) are discussed. Using Uzbekistan as an example, the current state of e-commerce, reforms within the framework of the "Digital Uzbekistan – 2030" strategy, major marketplaces, and existing challenges (logistics, shortage of specialists, consumer trust, and infrastructure limitations) are examined.

Keywords: e-commerce, digital economy, online trade, internet platforms, artificial intelligence, blockchain, virtual reality, cloud technologies, payment systems, marketplace, Digital Uzbekistan – 2030.

KIRISH

Oxirgi yillarda elektron tijorat hajmining yuqori sur'atlarda o'sishi dunyo bo'ylab kuzatilmoqda. Bunga sabab, elektron tijorat Global raqamli inqilob hamda Internet texnologiyalarining jadal rivojlanishi hisobiga zamonaviy iqtisodiyotning ajralmas qismiga aylandi va o'z imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirdi. Iqtisodiyotning barcha tarmoqlariga raqamli texnologiyalarning jadal kirib borishi hamda onlayn-platformalarining ommalashuvi iste'molchilar uchun ham, ishlab chiqaruvchilar uchun ham yangi imkoniyatlar yaratdi. Natijada, elektron tijorat nafaqat iste'molchilarga qulaylik yaratishda, balki ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish hamda global bozorlar bilan integratsiyani kuchaytirishda iqtisodiyotning asosiy drayveriga aylandi.

Binobarin, kelajakda o'z biznesini imkon qadar raqamlashtirgan va optimallashtirgan tadbirkor muvaffaqiyat qozonadi. Ayni paytda, kompaniyalar va iste'molchilarning raqamli segmentga o'tishi ma'lum qiyinchiliklar, xarajatlar va xavflar bilan bog'liq. Bu jihat nafaqat iqtisodchi-tadqiqotchilar tomonidan, balki davlat boshqaruv organlaridan ham jiddiy e'tiborni talab etadi; oqilona, ammo ortiqcha bo'lmagan aralashuv zarur.

Raqamli texnologiyalarni faol joriy etayotgan O'zbekiston uchun elektron tijoratning rivojlanishi ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni hal etishda yangi imkoniyatlar ochmoqda. Elektron platformalar va raqamli yechimlar xizmatlarning ochiqligi va shaffffligini oshiradi, tranzaksiya xarajatlarini kamaytiradi va mamlakatning global raqamli makonga integratsiyalashuvini tezlashtiradi.

Axborot texnologiyalari va

Internetning jadal rivojlanishi tadbirkorlar uchun ham butunlay yangi muhitni yaratib, yangi bozorlar paydo bo'lishiga, yangi tovar va xizmatlarga talabning yuzaga kelishiga, printsiplial jihatdan yangi biznes-modelning shakllanishiga turtki berdi. Axborot texnologiyalarining turli sohalarda jadal qo'llanilishi, globalizatsiya bilan birgalikda, zamonaviy iqtisodiyotning rivojlanish yo'nalishini va yangi sharoitlarda o'rganilishi kerak bo'lgan muammolarni belgilab beradi.

Mamlakatimizda "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida elektron tijoratni rivojlantirish, tadbirkorlik subyektlarini raqamli xizmatlar bilan ta'minlash va logistika tizimini modernizatsiya qilish bo'yicha qator ishlar amalga oshirilmoqda. Bunda savdo platformalari, to'lov tizimlari, axborot bazalari va logistika xizmatlarining integratsiyalashuvini samarali ta'minlash muhim strategik vazifa etib belgilangan.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili

Elektron tijorat sohasining nazariy va uslubiy asoslarini tadqiq qilishda katta hissa qo'shgan xorijlik va mahalliy olimlar sifatida D. Koze, D. Eymor, T. Vilson, M. Reynolds, N. Reynolds, A. Demidov, I.T. Balabanov, I. Gerashchenko, V.I. So, V.N. Bugorskiy, S.A. Dyatlov, O.A. Kobelev, L.S. Klimchenya, S.A. Yurasov, Ye.V. Makarenkova, V.V. Tsarev, X.T.Abdurahmonov, M.A.Rahimova, A.X.Turg'unov va boshqalarni ko'rsatish mumkin.

Shuningdek, A. Summer, S. Serpuxov, T. Hoffman, M. Makpill kabi olimlar tomonidan elektron tijoratni rivojlantirishning ayrim jihatlariga

bag'ishlangan ilmiy ishlar alohida e'tirofga loyiq.

Internet-do'kon tashkil etish bo'yicha biznes loyihalarining samaradorligini baholash usullari tizimini yaratishning ayrim jihatlari D. Brachchi, G. Bekker va S.Chuguyevlarning ilmiy tadqiqotlarida ko'rib chiqilgan.

“Elektron tijorat” atamasiga berilgan dastlabki ta'riflardan biri amerikalik iqtisodchi olim Devid Kozening ilmiy asarlarida uchraydi. Olimning fikricha, elektron tijorat axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda oldi-sotdi operatsiyalarini amalga oshirish imkonini beruvchi o'ziga xos usul sifatida ta'riflanadi. Elektron tijoratni elektron savdo bilan aynanlashtiruvchi ushbu ta'rifga bir qator olimlar qo'shilishadi (masalan, D. Eymor, Ye.V. Makarenkova, L.S. Klimchenya va boshqalar).

Biroq, L.P.Gavrilov elektron tijoratni “standartlashtirilgan va innovatsion axborot texnologiyalariga asoslangan tijorat operatsiyalari” deb ta'riflaydi.

Yana bir rus olimi I.B. Stukalova esa o'z asarlarida asosiy e'tiborni elektron tijorat sohasidagi asosiy tendentsiyalar va xatarlarni o'rganishga qaratadi. Muallifning fikricha, “elektron biznes” – “elektron tijorat” – “elektron savdo” kabi o'zaro bog'langan tushunchalarning muayyan iyerarxiyasi bo'lishi lozim. Shunga yaqin bo'lgan fikrni M.A. Medvedeva ham e'tirof etadi.

Shunday qilib, “elektron tijorat” ta'rifi bo'yicha tadqiqotlar XX asrning oxirida boshlangan va hozirgi kungacha davom etmoqda. Biroq, ushbu kategoriyaning iqtisodiy mohiyati bo'yicha yagona to'xtamga kelinmagan.

Shu sababli, ushbu muammoni o'rganish bilan bog'liq ilmiy ishlarning etarli soniga qaramay, individual jihatlarni yanada chuqurlashtirish talab etiladi, chunki elektron tijorat bozori doimo tez sur'atlar bilan rivojlanmoqda va ishtirokchilarga qo'yiladigan talablar doimiy ravishda o'zgarib turibdi.

Tadqiqot metodologiyasi sifatida analiz, sintez, iqtisodiy tahlil, qiyosiy tahlil, tizimli tahlil va nazariy umumlashtirish kabi usullardan foydalanilgan.

Tahlil va natijalar

Elektron tijoratning shakllanishi 1960-yillarda elektron axborot almashinuvi (EDI) va elektron pul o'tkazmalari (EFT)dan boshlangan. 1990-yillarda internet ommalashishi bilan birinchi onlayn do'konlar tashkil etildi. 1994-yilda Amazon onlayn kitob do'koni sifatida ish boshlab, keyinchalik global platformaga aylandi. 2000-yillarda elektron tijoratning rivojlanishi yangi to'lov shlyuzlari, xavfsiz tranzaksiyalar va mobil tijorat bilan mustahkamlandi. 2010-yillardan esa smartfonlar va mobil ilovalar bu sohadagi asosiy drayverga aylandi.

Ko'pgina ekspertlarning fikricha, zamonaviy elektron tijorat nafaqat onlayn tovar va xizmatlarni sotib olish yoki sotish imkoniyati, balki daromad olish va mijozlar ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan haqiqiy biznesdir.

Bizning fikrimizcha, “elektron tijorat” “elektron savdo”ga nisbatan kengroq tushuncha bo'lib, u o'z ichiga quyidagilarni oladi:

- elektron axborot almashinuvi (Electronic Data Interchange, EDI);
- elektron pul o'tkazmalari (Electronic Funds Transfer, EFT);
- elektron savdo (e-trade);
- elektron pullar (e-cash);

– elektron marketing (e-marketing);

– elektron banking (e-banking);

– elektron sug'urta xizmatlari (e-insurance) va boshqalar.

Yuqorida bayon etilganlarga asosanib “elektron tijorat” tushunchasiga quyidagicha ta'rif berish maqsadga muvofiq: **elektron tijorat** – bu elektron shaklda amalga oshiriladigan Internet va xususiy aloqa tarmoqlari orqali ma'lumotlar, xizmatlar va tovarlarni sotishni o'z ichiga olgan, yuqori iqtisodiy samaradorlikni ta'minlaydigan har qanday tijorat operatsiyalari va bitimlardir.

Elektron savdo esa, maqsadli auditoriya bilan muloqot qilish formatini aniqlash, onlayn bozorda ishlash uchun zarur infratuzilmani yaratish, internet

platformasini tanlash, internet-marketing kanallari va vositalarini sozlash va rejalashtirilgan foydaga erishishga qaratilgan bir qator boshqa harakatlarni o'z ichiga oladi.

Elektron savdoni tashkil etish bir qator bosqichlarni o'z ichiga oladi: bozor holati tahlili; elektron savdo kanallarini tanlash; sotish samaradorligini ta'minlash; kontrolling, yakuniy nazorat va onlayn savdo samaradorligini baholash. Maxsus xususiyatlar, o'ziga xosliklar va qo'llanilayotgan targ'ibot vositalaridan kelib chiqib, hozirgi kunda turli xil onlayn platformalar qo'llaniladi: elektron birja maydonchalari, korporativ saytlar, onlayn forumlar va ixtisoslashgan onlayn klublar, lendinglar, info-bloglar va jurnallar, onlayn savdo maydochalari, e'lonlar taxtasi va boshqalar.

1-jadval

Bozorda elektron savdoni tashkil etish bosqichlar

Bosqichlar	Maqsad	Vazifalar
1	Internetda bozor holati tahlili	- tovar va xizmatlar bozorining onlayn-bozorini tahlil qilish; - raqobatchilarning internet-marketingini tahlil qilish; - onlayn xizmatlar bozorida tashkilotlar iste'molchilarining maqsadli auditoriyasini o'rganish; - bozordagi korxonalarning internet platformalari parametrlarini tahlil qilish.
2	Elektron savdo kanallarini tanlash	- maqsadli auditoriya segmentini aniqlash; - o'zaro aloqa formatini aniqlash; - tovarlar va xizmatlarning xususiyatlarini aniqlash (sotib olish chastotasi, hajmi, narxi); - zaruriy internet platformalarini ajratish.
3	Sotish samaradorligini ta'minlash	- kompaniyaning tashkiliy tuzilishiga marketing bo'limining kiritilishi yoki internet-marketing funktsiyalarini marketing agentliklariga outsorsing qilish; - internet-marketing vositalarini tanlash va qo'llash.
4	Kontrolling	- joriy statistikani kuzatish; - marketing vositalarini yakuniy tanlash; - byudjetni qayta taqsimlash.
5	Yakuniy nazorat va onlayn savdo samaradorligini baholash	- rejaga muvofiq auditorlik ishlari; - rejadan chetlashish holatlarida harakatlarni to'g'rilash; - qayta aloqani yo'lga qo'yish.

Raqamli iqtisodiyotning muhim elementi bo'lgan elektron tijorat xizmatlar samaradorligini oshirish, sifatini yaxshilash va sohani modernizatsiya qilish orqali undagi o'zgarishlarning harakatlantiruvchi kuchiga aylandi.

Shunday qilib, elektron tijorat xizmatlarining faollashuvi sotishni tashkil etish sohasida innovatsion texnologiyalarning rivojlanishiga, shuningdek, yuqori texnologiyali mahsulotlarning paydo bo'lishiga olib keldi:

1. Foizsiz bo'lib to'lov texnologiyasi (BNPL), bu uzluksiz to'lov uchun elektron tijorat xizmatlari orqali to'lovlarni taqsimlash imkonini beradi. Ushbu texnologiya qo'shimcha to'lov usullarini talab qilmasdan yoki xaridorning kredit tarixiga ta'sir qilmasdan marketpleisning o'rtacha chek qiymatini oshiradi.

2. Blokcheyn texnologiyalari elektron tijorat xizmatlari doirasida tranzaksiyalarning shaffofligi va xavfsizligini ta'minlash uchun mo'ljallangan.

3. Sun'iy intellekt yuqori texnologiyali mahsulotlar uchun raqamli kanallarda marketing va sotish tizimlarini ishlab chiqish muammolarini hal qiladi. Sun'iy intellektdan foydalanish katta ma'lumotlar to'plamlarini avtomatlashtirilgan tarzda qayta ishlash, auditoriya so'rovlarini o'tkazish, mijozlarning xohish-istaklari bo'yicha ma'lumot to'plash, axborot va reklama matnlarini yaratish imkonini beradi.

4. Raqamli ekotizimlar va superservislar raqamli kanallar va elektron tijorat vositalarini yagona raqamli makonga birlashtiradi. Ekotizimlar va superservislarini tashkil qilish ko'p sonli o'zaro bog'langan

kanallar orqali yuqori texnologiyali mahsulotlarni targ'ib qilish imkonini beradi, bu esa moliyaviy natijalarni yaxshilaydi va elektron tijorat xizmatlari samaradorligini oshiradi.

5. Elektron tijorat xizmatlaridagi chat-botlar va ovozli yordamchilar mahsulotni tadbiq qilish va sotishda inson aralashuvini minimallashtiradi. Ushbu texnologiyalardan foydalanish vositalari asosan aqlli qurilmalar, ya'ni smartfonlar, aqlli kolonka, noutbuklar hisoblanishadi. Elektron tijorat xizmatlarini ko'rsatishda chatbotlar va ovozli yordamchilardan foydalanish natijasida zaruriy tovarlarni mijozlarning talab va istaklariga mos xususiyatlar bo'yicha qidirib topish jarayoni soddalashadi.

6. Virtual va kengaytirilgan reallik texnologiyalaridan foydalanish mijozlarga to'g'ri tovarlarni tanlashda, ularni virtual kiyib ko'rish yoki joylashtirishda, shuningdek, iste'molchiga yonaltirilganlik tamoyilini maksimal darajada amalga oshirishda ko'maklashadi. Natijada, raqamli platformalar orqali sotishning o'rtacha chek qiymati va konversiya oshadi.

7. Bulutli texnologiyalar iste'molchilar, ularning xohish-istaklari va qayta aloqa natijalari to'g'risidagi katta hajmli ma'lumotlarni saqlash imkonini beradi. Shu bilan birga, ushbu ma'lumotlarni qayta ishlash orqali bulutli texnologiyalar potensial va real iste'molchilar talablariga mos keluvchi sodiqlik dasturlarini shakllantirish yoki yangilashga ko'maklashadi.

8. To'lov texnologiyalari va xizmatlari nafaqat elektron tijorat platformalaridagi moliyaviy tranzaksiyalar xavfsizligi darajasini oshiradi, balki to'lov usullarining koplighi (bank rekvizitlari yordamida karta o'tkazmalari, kontaktsiz to'lov tizimlari,

tezkor to'lov tizimlari, QR kodli to'lovlar va boshqalar) hisobiga xaridlar sonini ham ko'paytiradi.

Statistik ma'lumotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda elektron tijoratning rivojlanishi ijobiy tendentsiyaga ega. O'sishning asosiy omillari sifatida yangi mijozlarning doimiy oqimi, logistika va biznes jarayonlarini optimallasuvi, yangi elektron tijorat formatlarining paydo bo'lishi va boshqalarni kiritish mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda mamlakatimizda Internet foydalanuvchilari soni 30,1 milliondan oshdi va bu alohi sonining 80,1 foizini tashkil etadi. Bunga asosiy sabab mobil aloqa qamrovi 100 foizlik marraga yaqinlashib qolganidir. Elektron tijorat rivojlanishiga hissa qo'shadigan yana bir muhim omil sifatida tovar va xizmatlar uchun onlayn to'lovni amalga oshirish imkonini beruvchi onlayn-bankingni ko'rsatish mumkin. 2024 yilga kelib, O'zbekistonda 3 ta to'lov tizimi (Humo, Uzcard, QulayPul) hamda 49 ta to'lov tashkiloti ro'yxatga olingan.

Elektron tijoratning yangi formati sifatida marketpleyslarni keltirish mumkin. "Raqamli iqtisodiyot tadqiqotlari markazi" taqdim etgan ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekistonda eng ommalashgan mahalliy marketpleislar "Uzum Market", "Market Yandex Go", "Zoodmall", "Sello", "Olcha", "Asaxiy" va boshqa platformalar hisoblanadi. Ushbu onlayn-resurslar nafaqat tovar va xizmatlarni joylashtirish uchun qulay shart-sharoit yaratibgina qolmay, balki tadbirkorlarga yanada kengroq iste'molchilar auditoriyasini qamrab olishiga yordam beradi. Yuqorida sanab o'tilgan marketpleislar orasida faol foydalanuvchilar soni bo'yicha "Uzum

Market" o'zining oyiga taxminan 2 millionlik foydalanuvchilari bilan yetakchilik qiladi, keyingi o'rinlarni Zoodmall va Sello marketpleislari egallab, ularning foydalanuvchilari, mos ravishda, oyiga 1,5 million va 150-200 ming kishini tashkil etadi.

Milliy elektron tijorat bozori hali etuklikka erishmagan va rivojlanish bosqichida. O'zbekiston elektron tijorat bozorining o'ziga xos jihatlariga quyidagilarni kiritish mumkin:

- ko'pincha yirik elektron tijorat o'yinchilari etkazib beruvchilarga o'z shartlarini qo'yib kelmoqda, shu bilan bir paytda, kichik onlayn-do'konlar etkazib beruvchilar tomonidan qo'yilgan shartlarga rozi bo'lishga majbur;

- iste'molchilarning ishonchsizligi tufayli onlayn buyurtmalar uchun asosiy to'lov usuli tovarni olgandan keyin to'lov bo'lib qolmoqda;

- logistik infratuzilmaning butun mamlakat bo'ylab bir tekis rivojlanmaganligi elektron tijoratning faqat katta shaharlarda konsentrasiyalashuviga olib kelgan;

- hozirgi kunda elektron tijorat bozoridagi asosiy muammolardan biri – bu kadrlar etishmasligi hisoblanadi. Ayniqsa, yuqori malakali xodimlar (IT mutaxassislari, internet-marketologlar, axborot xavfsizligi bo'yicha mutaxassislar) yetishmaydi. Davlatimiz tomonidan ko'rilayotgan sa'y-harakatlarga qaramay, O'zbekistonda IT-mutaxassislarning yetishmasligi muammosi dolzarbligicha qolmoqda.

Elektron tijorat sohasidagi tadqiqotlari butun dunyo bo'ylab tadqiqotchilarning e'tiborini tortadigan dolzarb yo'nalish bo'lib qolmoqda. Hozirgi kunda elektron tijorat rivojlanishida bir qator muhim

tendentsiyalar kuzatilib, ular tarmoqning kelajagini belgilab beradi.

Nihoyat, muhim tendensiyalardan biri – bu onlayn to'lovlar va kriptovalyutalarning rivojlanishidir. Har yili tobora ko'proq kompaniyalar qulay va xavfsiz onlayn to'lov usullarini taklif etmoqda, bu esa elektron tijoratning o'sishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, kriptovalyutalar elektron tijorat sohasida tobora muhimroq rol o'ynay boshladi va xalqaro tranzaksiyalar uchun yangi imkoniyatlar ochmoqda.

Xulosa qilib aytganda, elektron tijorat nafaqat biznes jarayonlarining tezligi va samaradorligini oshiradi, balki davlat iqtisodiyotining barqaror o'sishiga ham zamin yaratadi. Natijada, mamlakat o'z iqtisodiyotini raqamlashtirib, global bozorlar bilan integratsiyani yangi bosqichga olib chiqadi, innovatsion yechimlarni qo'llab-quvvatlash orqali ijtimoiy farovonlik va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi.

O'zbekistonda elektron tijorat rivojlanishning dastlabki bosqichida.

Internet qamrovining kengayishi, onlayn xarid qilish madaniyatining shakllanishi va fintech xizmatlarining rivojlanishi bilan ushbu soha sezilarli darajada o'smoqda. Hozirgi kunda elektron tijoratning rivojlanishi quyidagilarga bog'liq:

- internet va mobil aloqalarining kengayishi;
- to'lov tizimlarining rivojlanishi;
- logistika tizimlarining takomillashuvi;
- takomillashgan huquqiy baza;
- davlatning faol qo'llab-quvvatlashi va boshqalar.

Bulardan tashqari, infratuzilmani yaxshilash, raqamli savodxonlikni oshirish, kiber-xavfsizlikni kuchaytirish va davlat-xususiy hamkorlikni yo'lga qo'yish zarur. Shuningdek, transchegaraviy savdoni qo'llab-quvvatlash O'zbekiston kompaniyalarini xalqaro bozorga chiqishiga zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdurahmonov X.T. Elektron tijoratning rivojlanish muammolari va ularni bartaraf etish yo'llari // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. 2022. №3. – B. 114.
2. David R. Kosiur. Understanding Electronic Commerce. Redmond, Wash.: Microsoft Press, 1997. – 287 p.
3. Rahimova M.A. Elektron tijoratda raqamli tafovut muammosi // Raqamli iqtisodiyot: nazariya va amaliyot. Toshkent: IQTISODIYOT, 2023. – b. 67-73.
4. Turg'unov A.X. Elektron tijoratning huquqiy asoslarini takomillashtirish zarurati // Yuridik fanlar axborotnomasi. 2021. №2. – b. 89-93.
5. Брагин Л.А., Никишин А.Ф. и др. Электронная коммерция. - Москва: ФОРУМ: ИНФРА-М, 2020. – 192 с.
6. Гаврилов, Л.П. Электронная коммерция: учебник и практикум для вузов / Л.П. Гаврилов. – М.: Юрайт, 2023. – 579 с.
7. Климченя Л.С. Электронная коммерция. – Минск: Высшая школа, 2016. – 426 с.
8. Макаренкова Е.В. Электронная коммерция: учебное пособие. – М.: ЕАОИ, 2010. – 136 с.

CONTENTS

1	SAMARQAND VILOYATIDA INVESTITSION - INNOVATSION FAOLLIKNI OSHIRISH HOLATI VA INVESTITSİYALARNING TARKIBIY XUSUSIYATLARI	
	Bektemirov Abdumalik Bektemirovich, Axrorov Abbos Aslamjon o'g'li	4-13
2	“YASHIRIN IQTISODIYOT”GA METODOLOGIK YONDASHUVNI TAKOMILLASHTIRISH	
	Abduvohidov Najmiddin Rahmatullaevich	14-19
3	OILA TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISH DASTURI DOIRASIDA BANKLAR TOMONIDAN AMALGA OSHIRILGAN ISHLARNING AHAMIYATLI JIHLTLARI	
	Z.D.Niyozov , A.A.Axrorov	20-24
4	HUDUDIIY INVESTITSIYA JOZIBADORLIGINI OSHIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	
	Bektemirov Abdumalik Bektemirovich, Ergasheva Aziza Xasan qizi	25-34
5	DESTINATION MANAGEMENT AND BRANDING: CREATING COMPETITIVE ADVANTAGE IN GLOBAL TOURISM	
	Nasimov Dilmurod Abdullayeich, Sirojiddinova Shahrizoda	35-42
6	TA'LIM MUASSASALARIDA RESURLARDAN SAMARALI FOYDALANISH TAMOIYILLARI	
	Meliboyev Ibroxim Mavlon o'g'li	43-47
7	SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA MA'LUMOTLARNI TAHLIL QILISH VA BASHORATLASH ALGORITMLARINI ISHLAB CHIQISHNING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI	
	Bekmurodov Ulug'bek Bahrom o'g'li, Shomirzayev Farruh Akram o'g'li	48-55
8	SAMARQAND VILOYATIDA INVESTITSION-QURILISH JARAYONLARI ISHTIROKCHILARI FAOLIYATINING ASOSIY KO'RSATKICHLARI TAHLILI	
	Abduvaliyev Bekzod Muxiddin o'g'li	56-61
9	TURISTIK XIZMATLAR VUJUDGA KELISHINING XUSUSIYATLARI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI	
	Umirzoqova Muxabbat Ismatjon qizi	62-67
10	TURAR-JOY KO'CHMAS MULK OBYEKTLARINI BAHOLASH XIZMATLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH USULLARINI TAHLILI	
	A.S.Suyunov, B.M.Abduraimov, B.A.Suyunov	68-73
11	BANK XIZMATLARIDA AN'ANAVIY XIZMATDAN RAQAMLI XIZMATGA O'TISHNING AHAMIYATLI JIHLTLARI	
	Niyozov Zuxur Davronovich, Bektemirov Bunyodjon Mamasaliyevich	74-78
12	MINTAQAVIY TRANSPORT INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHDA DAVLAT XUSUSIY SHERIKLIK MEXANIZMLARINING QO'LLANILISHI VA ULARNING USTUVOR YO'NALISHLARI	
	Rahmonov Rasul Ne'matovich	79-86
13	POTENTIAL AND POSSIBILITIES OF UTILISATION OF CULTURAL HERITAGE FOR TOURISM DEVELOPMENT IN SAMARKAND	
	Mukhsin Khidirov, Umida Shodieva	87-91
14	O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA XORIJIY INVESTITSİYALARNI RAG'BATLANTIRISHDA ERKIN IQTISODIY ZONALARNING O'RNI	
	Abdurahmonov Azizbek Akram o'g'li	92-99
15	IoT (INTERNET OF THINES) XAVFSIZLIK MUAMMOLARINI BARTARAF ETISH USULLARI	
	Bekmurodov Ulug'bek Bahrom o'g'li , Ruziyeva Zulfiya Qurvonovna	100-106

16	СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДОВ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ УСЛУГ ПО ОЦЕНКЕ ОБЪЕКТОВ ЖИЛОЙ НЕДВИЖИМОСТИ (НА ПРИМЕРЕ РЫНКА ЖИЛЬЯ Г. САМАРКАНДА)	
	A.C.Суюнов, Б.А.Суюнов	107-114
17	TURIZM SOHASINI KLASSTERLASHTIRISHNING INNOVATSION OMILLARI VA XUSUSIYATLARI	
	Botirov Og'abek Jasurbek o'g'li	115-118
18	INNOVATSION USULLARDAN FOYDALANISH ORQALI TABIIY TURISTIK RESURLARNI SAMARALI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI	
	Rabbimov Muxriddin Musoqul o'g'li, Samiyeva Muxlisa Olim qizi	119-123
19	XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA RESURS TA'MINOTI TUSHUNCHASI, MAZMUNI VA IQTISODIY MOHIYATI	
	Arziqulova Oybarchin Eshquvat qizi	124-130
20	RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA DAVLAT BOSHQARUVINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	
	Sanakulova Iroda Abrorovna	131-135
21	QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLASH INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	
	Nurimbetov Timur Uzakbergenovich	136-140
22	HUDUDIY IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA TURISTIK-INNOVATSION KLASSTERLARNING INSTITUTSIONAL ASOSLARI VA RIVOJLANISH MEXANIZMLARI	
	Erbo'tayev Azimjon Qahramon o'g'li	141-148
23	INNOVATSION RIVOJLANISH SHAROITIDA INSON KAPITALINING KICHIK BIZNES RIVOJLANISHIGA TA'SIRI	
	Eshbo'riyev Umarbek Rashidovich	149-155
24	SAMARQAND VILOYATIDA MUZEY TURIZMINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI	
	Yulduz Pirnazarovna Urunbayeva	156-163
25	ELEKTRON TIJORATNING RIVOJLANISHI VA UNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI	
	Tashmatov Sharaf Urokboyevich	164-170
26	TADBIRKORLIK RISKI VA TAVAKKALCHILIK: NAZARIY DIFFERENSIYA HAMDA ULARNING BOSHQARUVDAGI AHAMIYATI	
	Abduxamid Abdumalikovich Bektemirov	171-178
27	OLIY TA'LIM TIZIMIDA RAQAMLI PLATFORMALARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	
	Boynazarova Iroda Mahmud qizi	179-185
28	ДВУХЭТАПНЫЙ МЕТОД ГРУППИРОВКИ БУЛЕВЫХ ПРИЗНАКОВ И ПОСТРОЕНИЕ ИНФОРМАТИВНЫХ ПРИЗНАКОВ В ВЫДЕЛЕННЫХ ГРУППАХ	
	Порсаев Ганиджон Мухамедович	186-193
29	RESEARCH ON MARKETING INNOVATION OF CHINESE MUSEUM CULTURAL AND CREATIVE PRODUCTS FROM THE PERSPECTIVE OF EXPERIENTIAL MARKETING	
	Nasimov Ikrom Khusanovich, Guang Yang	194-200
30	TURIZM SOHASINING INNOVATSION FAOLLIGI VA RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH HOLATI TAHLILI	
	Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li	201-206